

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Зільберт Валентина Сергіївна ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ: ПРИНЦИПИ ТА ДОСВІД	66
Костюк Михайло Анатолійович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДІВ ДЕРЖАВНОЮ КАЗНАЧЕЙСЬКОЮ СЛУЖБООЮ УКРАЇНИ	68
Малюта Владислав Васильович ЩОДО НАЛЕЖНОГО СУБ'ЄКТА РОЗГЛЯДУ СКАРГИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ВЛАСНИХ (САМОВРЯДНИХ) ПОВНОВАЖЕНЬ.	71
Негара Олена Віталіївна СЕГМЕНТУВАННЯ СТАТУСІВ НЕЗАЛЕЖНИХ ПОСЕРЕДНИКІВ І ЧЛЕНІВ ТРУДОВОГО АРБІТРАЖУ (ДЛЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЦІЛЕЙ).	75
Голоядова Тетяна Олексіївна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ЗГІДНО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ.	79
Панфілов Олег Євгенович ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ІТ-КОМПАНІЙ.	82
Сідор Михайло Іванович ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИНИ В ОПОДАТКУВАННІ В УКРАЇНІ.	85
Гуглей Віталій Вікторович ФІНАНСОВА ДИСЦИПЛІНА У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ.	89
Подольська Анастасія Андріївна ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ FATCA	91

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ГРАНІ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

Завальнюк Володимир Васильович ДЕРЖАВНА ВЛАДА КРИЗЬ ПРИЗМУ ЮРИДИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ	94
Мельничук Ольга Степанівна ОБґРУНТУВАННЯ ДОКТРИНИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УМОВАХ ПОСТМОДЕРНУ ТА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.	97
Іванченко Ольга Миколаївна ЛЕГІТИМНІСТЬ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	100
Кравченко Сергій Петрович ЮРИДИЧНИЙ ТЕКСТ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ПРОБЛЕМА АВТОРСТВА В КОНТЕКСТІ ОНТОЛОГІЇ ПРАВА	103
Чувакова Ганна Михайлівна ДЕФОРМАЦІЯ ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ ТА АНОМІЯ	106
Антошина Ірина Володимирівна ІНФОРМАЦІЙНА ВЛАДА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.	109
Ковбасюк Степан Валерійович ІНСТИТУТ ОМБУДСМАНА В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ	112
Дудник Руслана Миколаївна ВПЛИВ ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА	115
Kobko-Odarii Viktoriia Serhiivna THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS OF THE LEGAL SYSTEM OF SCOTLAND	117
Іванчук Віра Євстафіївна ПРАВОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	120
Гаркуша Євгеній Олексійович СПАДКОВІ ЕЛЕМЕНТИ В ЕСТЕТИЦІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ.	123

4. Узденнова Ю. М. Гібридна війна: сутність, складові та ключові поняття. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Т. 35 (74). № 4. С. 172–179. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/26>.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15 рп/2004. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>.

6. Оборотов Ю. М. Від ціннісної характеристики – до формування аксіометрії права та держави. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 1. С. 150–158. URL: <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2012.1.183695>.

Ключові слова: право, сучасна держава, методологія, правова доктрина, доктрина верховенства права, постмодерн, гібридна війна, правова онтологія, філософія права, безпека, правові цінності, права людини.

Keywords: law, modern state, methodology, legal doctrine, rule of law doctrine, postmodernism, hybrid war, legal ontology, philosophy of law, security, legal values, human rights.

Іванченко Ольга Миколаївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальної теорії права та держави,
доктор юридичних наук, професор*

ЛЕГІТИМНІСТЬ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Легітимність правових актів, норм і систем – одна найважливіших теоретичних і практичних проблем, дослідження якої ускладнюється різноманітністю підходів до розуміння права в сучасному світі загалом, та поширеністю позитивістського догматичного підходу до її розгляду вітчизняною вітчизняною юридичною наукою зокрема.

Термін «легітимність» запозичений з латинської «*legitimus*», що означає «законний» та визначається як характер того, що засновано на законі або відповідає справедливості, розуму, встановленим правилам, традиціям. Спочатку легітимність була одновимірною концепцією й ототожнювалася з концепцією законності. З часом використання та обсяг концепції легітимності ускладнилися, що вплинуло на багатомірність її розуміння. Легітимність не застосовується вже лише до юридичної сфери, а має численні контексти, зокрема у проявах людської свободи, формальної рівності, справедливості та інших ціннісних характеристик.

На різних етапах історичного розвитку вона набувала безліч інтерпретацій, що зумовлено, насамперед, специфікою розуміння порядку в міфологічних, релігійних, філософських, політико-правових, моральних та інших уявленнях про правила взаємовідносин між суб'єктами соціального життя та середовищем, в якому вони діють. Наприклад, розуміння легітимності як «соціальної конструкції» стимулювало інтерес дослідників до пояснення соціальної динаміки цього феномену [7]. Метою цієї публікації є розгляд концепції легітимності права крізь призму теорії комунікативної реальності, розробленої К. Апелем та Ю. Габермасом у XX столітті, яка поки що не набула поширення в Україні.

Комунікативна філософія, на думку Л. Спинки, «розвиває характерну для екзистенціалізму і герменевтики тенденцію інтерсуб'єктивістської інтерпретації соціальних феноменів та являє собою критичне переосмислення цих напрямків, будучи на відміну від останніх теорією практичного розуму, тобто раціоналістичною теорією. Комунікативна дія як засіб легітимації є орієнтацію на взаєморозуміння або на успіх. Взаєморозуміння, яке утворюється внаслідок комунікативної дії, уможлиблює існування соціального порядку на основі принципу справедливості» [3, с. 5]. Ю. Габермас, долаючи надмірний суб'єктивізм феноменологічного підходу, наголошує, що теорія комунікативної раціональності є «теорією практичного розуму, оскільки вона, по суті, є теорією раціоналізму, а в її основу покладено практику реальної комунікації» [5].

Прихильники комунікативної раціональності пропонують розглядати суспільство як ціле, яке під час соціальної революції диференціюється на систему та життєвий світ. Системна еволюція вимірюється зростаючою регулятивною здатністю суспільства, тоді як стан розвитку символічно структурованого життєвого світу характеризується поділом культури, суспільства та особистості. Вони висувують тезу, що у суспільстві існує два типи діяльності: інструментальна та комунікативна. М. Вебер та багато інших науковців зводили дії та соціальний розвиток до інструментальних дій, а представники теорії комунікативної раціональності виділяють також комунікативні дії, спрямовані на взаєморозуміння. На думку Ю. Хабермаса, М. Вебер помилявся, вважаючи цілеспрямовану дію єдиною моделлю, що пояснює поведінку у суспільстві. М. Вебер виділяв різні типи соціальної дії, що різняться ступенем раціональності. Однак у його типології відсутня дія, спрямована на взаєморозуміння суб'єктів, тобто комунікативна дія [1; 4; 6].

Відповідно до теорії комунікативної раціональності, в процесі еволюції суспільства відбувається відокремлення цілеспрямованої дії від дії комунікативної. Після цього формуються різні типи координації дій, в одному випадку це взаєморозуміння, а в іншому – гроші та влада. Комунікативна раціональність передбачає, що знання не є остаточно сформульованими правилами, воно може бути поставлене під сумнів у комунікативних практиках. Прихильники комунікативної раціональності розробили теорію консенсуальної істини. Факт не є безпосередньо об'єктом, який існує незалежно від суб'єкта, він є тим, що стверджується у висловленні суб'єкта. Отже, істина – це те, що визнає спільнота.

У суспільстві, крім цілеспрямованих дій, існують і комунікативні дії, що обґрунтовується історичним процесом антропосоціогенезу, або процесом соціальної еволюції. Комунікативна дія є основою інших дій. Уперше ці погляди висловив представник інтерпретативної соціології Г. Кельзен. На його думку, соціальна еволюція передбачає три стадії розвитку взаємодії: спочатку відбувається взаємодія, опосередкована жестами; потім йде стадія, у межах якої відбувається символічно опосередкована взаємодія; остання стадія є лінгвістично опосередкованою, нормативно спрямованою взаємодією [2]. На третій, найвищій стадії символічного опосередкованого впливу, формується граматична мова, для чого є необхідною наявність у суспільстві об'єктивної, соціальної та суб'єктивної сфер, без формування яких мова не може виконувати функцію координації, оскільки учасники комунікації не здатні орієнтувати свої дії так, щоб вони були претензією на значимість. Ефект висловлювання безпосередньо пов'язаний з тим, що слухач сприймає його як значуще. До того ж це означає, що той, хто говорить, претендуючи на значущість, по-перше, претендує на встановлення істини в об'єктивному світі, по-друге, на правильність легітимних систем у соціальному світі, по-третє, на безпосередність у суб'єктивному світі суб'єкта. Розмірковуючи на тим, як приймає норми людина, Р. Мід зазначає, що норма – це очікування поведінки «узагальненого іншого», тобто зразок поведінки, на яку від нас очікує будь-який член суспільства [8]. Сприйняття норми відбувається лише тоді, коли індивід із нею погоджується. Від найпростіших вимог, підкріплених санкціями, норма відрізняється моментом її усвідомлення адресатом. Сигнали-символи у тварин різняться від людського соціуму тим, що взаємодія відбувається з урахуванням загальної культури.

На думку прихильників комунікативної раціональності, існує три історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний чи метафізичний, сучасний. Перший тип є характерним для родоплемінних суспільств, другий властивий античним і феодальним державам, останній формується в сучасну епоху. Перехід від одного типу світогляду до іншого означає збільшення ступеня відкритості світоглядів, зростання їхньої раціональності.

Отже, сучасне бачення легітимності права базується на плюралістичному підході до права та праворозуміння. Комунікативні стратегії сучасного західного правознавства є одним із основних напрямів розвитку права, який може інтегрувати у свою систему посткласична раціональність і посткласичне праворозуміння. Теорія комунікативної раціональності дає можливість розглядати легітимність права, відштовхуючись від прогресивної теорії права, наголошуючи на співвідношенні культурно-специфічного елементу права, базуючись на об'єднанні антагоністичних позицій універсалізму, а також партикуляризму.

Список використаних джерел:

1. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / пер. О. Погорилий. Київ : Основи, 1998. 534 р.

2. Кельзен Г. Чисте правознавство. Київ : Юніверс, 2004. 496 с.
3. Спинка Л. А. Комунікативні механізми легітимації політичних інститутів в умовах глобалізації: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. канд. філос.наук : 09.00.01. Київ, 2008. 17 с.
4. Apel K.-O. Towards a transformation of philosophy. Marquette studies in philosophy. Milwaukee : Marquette University Press, 1998. 343 p.
5. Habermas J. Faktizität und Geltung: Beitrag zur Diskurstheorie des Rechts und Staatstheorie. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1994. 704 p
6. Habermas J. Reconciliation through the public use of reason: remarks on John Rawls's political liberalism. *Journal of Philosophy*. 1995. Vol. 92. Iss. 3. P. 109–131.
7. Mazza C. Claim, intent, and persuasion: organizational legitimacy and the rhetoric of corporate mission statements. Boston : Kluwer Academic Publishers, 1999. 200 p.
8. Mead G. Mind self and society from the standpoint of a social behaviorist / ed. by Charles W. Morris. Chicago : University of Chicago, 1934. 437 с.

Ключові слова: легітимність права, легітимація права, комунікативна філософія, посткласична реальність, теорія комунікативної реальності.

Keywords: legitimacy of law, legitimation of law, Communicative philosophy, postclassical rationality, theory of communicative action.

Кравченко Сергій Петрович

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри загальної теорії права та держави,

кандидат юридичних наук, доцент

ЮРИДИЧНИЙ ТЕКСТ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ПРОБЛЕМА АВТОРСТВА В КОНТЕКСТІ ОНТОЛОГІЇ ПРАВА

Стрімкий розвиток генеративного штучного інтелекту (ChatGPT, Claude, Gemini та подібних систем) актуалізує принципово нові питання в правовій науці, пов'язані з визначенням ролі ШІ у створенні юридично значущих текстів. Сучасні мовні моделі демонструють здатність генерувати складні правові документи – від договорів до проектів нормативно-правових актів – що ставить перед юридичною спільнотою низку концептуальних викликів [1, с. 45; 2, ст. 3].

На сьогодні спостерігається суттєва правова колізія у підходах до визначення статусу ШІ. Яскравим прикладом є прецедент 2022 року, коли у США було зареєстровано патент із зазначенням ШІ як співавтора, однак Верховний суд згодом однозначно відкинув можливість визнання за штучним інтелектом ознак правосуб'єкта [3]. Паралельно в Європейському Союзі активно обговорюється концепція «електронної особистості» для складних автономних ШІ-систем, що свідчить про пошук нових правових моделей для регулювання цих технологій [4, с. 18].